

הלכות שבת סימן רמב

ב באר הגולה

רמב להזהר בכבוד שבת, ובו סעיף אחד:

א שור מוכר רש"י
בפירוש ספרו
פרק ה אהא נשכח
ק"ח ב פקחים ק"ח
ויד

א (א) אפילו מי שצריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו *צריך לזרז עצמו (ב) *לכבד את (ב) השבת. *ולא באמרו 'עשה שבתך חל ואל תצטרך לכרית' אלא (ג) למי שהשעה דחוקה לו

באר היטב

(ב) השבת. ולא יפחת משני תבשילין, וזו בראשית. ובתקוני שבת איתא שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים, ע"ש. ונ"ל דכל א' לסי טבעו, כמ"ש סימן רפח.

באר הלכה

* צריך. ב"ח ונל"ח שבת ותוספות שבת קתבו שיעגלו כראוי, וכן מוכח בבית יוסף דכן דעתו, וכן סתמתי במשנה ברורה כמובן. והט"ו קטב דמי בקבא דהרסנא לחור, ויבואת דשלחן צדוק הוא, ולא ניקא דהוא כמו שאין לו כלום דדי לו בשתי סעודות, ע"ן שם. אבל לפי מה שכתבנו דאפילו מי שאין לו כלום צריך לסת' לו שלש סעודות וקבא דהרסנא, אפי"ן אין דבואת קנה שיש לו מעט משל עצמו לעגן זה; ואפשר דלא ניקא דבואת וסתפק מאחרים שנותנין לו נשכח יעשה מהמעט שיש לו, ואף דאין מניע לקנות מזה רק שתי סעודות, הנה אמינא דנעשה שבתו חל כיון דעל שבת אפשר לו לעצמו שלא יצטרך לכרית כלל, ועל"כ לא דמי זה למי שאין לו כלום משלו, וע"ן בבאר הגולה שפירש גמ"כ בהט"ו, אבל לפי מה שכתב בסיון רס"ד בכבוד היום שנה לארבע סעודות לעגן דבר מועט דהנה פקא דהרסנא, ואפי"ן בלשון דסעודה שלישית גופא, ובעל"כ דהנה לפי זה אנו מוכרחין לפרש דמה שכתב הספר מתחלה: צריך לכבד השבת, הינו לכבדו כראוי ביותר מספא דהרסנא, דלעגן פקא דהרסנא אפילו מי שהשעה דחוקה לו ביותר מחב, וכן קטב העל"ת שבת, ולפי שאין דעת הגמ"כ בכבוד זה אם כמו שפירש קאן או כמו שכתב לקמן, על"כ סתמתי בזה הפוסקים, ודלא כהט"ו דהוא יחידא קנה: * לכבד וכו'. ואם יש לו רק מעט מעות וקא שכייר להבדיל עבור פועלו שומר לו היום⁽¹⁾ דאם נקרו מאתמול, אין עליו רק אסור דכל תשעה, וכמבאר בחושן משפט, והוא כשאר בעל"חוב דעלמא, אך בתלמודי דהס"ד יש לע"ן, ע"ן יומא פ"ו היכי דמי תלול השם וכו', נראה דצריך לתקן להפועל כדי לקום מה שכתב "ביומו תתן שכרו" ולא תבוא עליו השמש, אף שעל"ד יד"ה לא ישר לו פקא לעגן השבת, או שפירשנו שיתקנה להסתין עד אחר השבת, דחייב תשלומי שכיר בוקמו הוא מדאורייתא וזה הו"ד רק מדברי קבלה, ואפילו להפוסקים דנה גמ"כ הו"ד מדאורייתא, וכמו שכתבנו במשנה ברורה, שם הו"ד געשה ולא יתעשה, ולא אמי געשה ודמי לא תשעה ונעשה⁽²⁾ [נכמות כ"א]: ונה לא מקרי כחבטו ואין לו, דאזני עובר ביכל תליד⁽³⁾, וכל דכרינו הוא דנקא אם פקד הביא העולה לבית בעל"הבית וקבל מנה, דאי לא הכי יש לבעל"הבית נצה אחרת, שלא לקבל מנה, ואז אינו עובר אפילו אם אמר לו הפועל: בוא וטל החפץ ממני ואני רוצה לעבדו סתם השכירות, וכמו שכתב בשיטה מקובצת בקבא מצינא דף קיב בשם הר"ב רבי יהונתן, ע"ן שם: * ולא אמרו וכו'. הינו, דמתחלה קא פלגא דנעשה דמה שאמרו 'עשה שבתך חל' מרי באנשים שאינם דחוקים בל"כ, ואפילו הכי

משנה ברורה

א (א) אפילו וכו'. הנה עקר מצות ענג שבת נתפרש לנו על"ד הנביאים, וכמו שנאמר "והקראת לשבת ענג". (ב) ויש פוסקים שפירא להו דעקרו הוא מן התורה, שהשבת הוא בכלל מקראי קדש, שנאמר "וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגו'", וימקרא קדש פרשו חז"ל בספרא, דהינו לקדשו ולכבדו בכסות נקיה⁽²⁾ ולעגנו בענג אכילה ושתיה⁽³⁾, והפליגו חז"ל [בשבת ק"ח] מאד במצוה זו ואמרו, דכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מקצרים, ונצול משעבוד מלכותא, וזוהי גבור זה לעשירות, ופ"ן שם עוד פקא מאמרים בעגן זה, והנה בגדר מצוה זו יש שלשה מאמרי חז"ל קנה: א) הא דאמרו דצריך לענגו בדינים גדולים ונאשי שומים ותבשיל של תרין, שנה הנה מאכל חשוב בנמיהם, וכן בכל מקום ומקום (ג) לפי מנהגו יעגנהו במאכלים ומשקים החשובים להם ענג [ולפי שפ"ן הסתם, רב בגמ"דאם עקר עונגם בבשר ויין ומגדנות, לך איתא בסיון ר"ג סעיף ב דירבה בבשר ויין ומגדנות כפי זכלתו⁽⁴⁾]. ב) הא דאמרו, דאפילו דבר מועט שצ"ש לכבד שבת, קנים מצות ענג שבת, ואפילו פקא דהרסנא (הינו דגים קטנים מטגנין בשמן). ג) הא דאמר רבי עקיבא: עשה שבתך חל ואל תצטרך לכרית, ונחלוך כל אלו המאמרים הוא באפ"ן זה: דהינו, למאן דאפשר לה, צריך לכבדו כפי זכלתו; ג) ומי שהשעה דחוקה לו ביותר, הינו שאין לו רק מו"ן שתי סעודות לשבת, קנה אמר רבי עקיבא: עשה שבתך חל ואל תצטרך לכרית, (ד) ואינו מחבב לא בשלש סעודות ולא בקבא דהרסנא⁽⁵⁾; (ה) ומי שיש לו מו"ן כדי לקנות מזה מו"ן שלש סעודות ויותר מזה קצת, מחבב להוציא אותן על שבת, כדי שיקנים שלש סעודות וקבא דהרסנא⁽⁶⁾, (ו) והוא הדין מי שאין לו כלום והוא משל הכל על העדקה, הרי הנבאים מחיבים לתן לו שלש סעודות וקבא דהרסנא על"כ פנים⁽⁷⁾, ובאדם נכבד, הכל לפי כבודו, וכמו שנתבאר ביו"ד דעה בסיון רג: ולא אמרין קנה 'עשה שבתך חל ואל תצטרך לכרית', דלא אמרין הכי אלא במי שצריך לא נצטרך לטל, אבל מי שכתב בא לידי מזה זו לפשט דזו ולטל, נותנים לו הכל כנ"ל ויבמקומות שנותנין הנבאים לקב"ע לעניים רק שתי סעודות ולא הסעודה שלישית, לאו שפיר עבדי, ועל"כ פנים בימות הקץ בודאי יזהרו בזה]. ולזה בא השלחן צדוק לומר, דאם יש לו גם מעט משלו, צריך לזרז עצמו לכבד ולענג שבת כראוי, כיון דאפשר לו ויש בידו להוציא על זה, ולא סגי בקבא דהרסנא לחור, ולזה סים דרעמ"ס בשאר ימים (ו) מהוצאותיו כדי שיהא נשאר לו זה לכבוד שבת, וע"ן בט"ו ותוספות שבת ושאר אחרונים שכתבו, דאף מי שהשעה דחוקה לו ביותר, דהוא פטור מדינא מסעודה שלישית וקבא דהרסנא, מכל מקום נכון מאד שידא להשתדל להיות על"כ פנים מן הפת האמצעית, דהינו בקיום שלש סעודות וקבא דהרסנא:

(ב) לכבד את השבת, וטוב לתור (ט) שלא יפחת משני תבשילין⁽⁸⁾, (ט) גם טוב שיאכל בכל סעודה משלש סעודות דגים⁽⁹⁾, (י) אם לא שאין נאותים לו לפי טבעו או ששונאן, ושבת לענג נמו ולא לעצר, ובדלקמן בסיון רפח, אם מוכרי הדגים מוציין השער, נכון לתקן שלא יגנו דגים אינה שבתות עד שיעמד השער על מקומו, והנה בבאר היטב הביא דלא יעשו תקנה רק אם הוסיפו המכר יתר על שליש ממנו שהיה מקדמם⁽¹⁰⁾, אבל באליה רבה ובפריימגדים כתבו דאף פחות משליש יקר יש לעשות תקנה משום צניע, עוד כתב שם, דאין קנה משום בטול מצות ענג, דיש לענג השבת במאכלים אחרים, אם תקנו לאסור לאכל דגים פקא שבתות ואחר קנה מקדס, מותר⁽¹¹⁾: (ג) למי שהשעה וכו'.

שער הצינן

(ב) רמב"ן בפירוש אחר, וע"ן בספר החפץ מצוה רצו ובבית יוסף סימן תפז, דלדידהו הוא מדברי מוסרי⁽¹²⁾, וע"ן בסיון רפח ובסיון תפז מה שכתבתי שם, ואפילו לדידהו צריך לזהר מאד בזה, שחמורים דברי מוסרי יותר מדברי תורה, ויכדו ספרש בקבלה: "אז תתעב על ה' וגו'": (ג) לבוש: (ג) (ד) ט"ו ויבגדו אברתם ותוספות שבת ומגריא וילקא שיהגריא סותר את עצמו לקמן בסיון רס"ג סעיף ב, דכתב שם דכבוד היום דבר מועט שנה לר' בוסות, ע"ן שם, משמע דצריך להצטרך מן הדבר משום זה, וכל זה קאמר שם בפוסקים: אבל עושה דבר מועט, הנו משלו ובקדש לו, וצריך עיון: (ה) אחרונים: (י) ב"ח בשם התוספות, וכמו שפסק המשנה דאם שבת נותנין לו מו"ן כדי ג' סעודות, ואיתא בתוספתא שם דנותנין לו גם דג נזק [והוא כמו בקבא דהרסנא], וכן פסקו הרמב"ם בהלכותיו והטור ושלחן צדוק ביו"ד דעה סימן רג: וילקא שבתיתן זה כתב להפוך, דענין שאין לו כלום אין נותנין לו כי אם ב' סעודות, ודבר השיג עליו בתוספות שבת דהוא נגד המשנה וההלכה, ופסק כמו שכתבנו, וכן פסק הפריימגדים לדינא: (י) אבל לא שטיל על אחרים והוצאות כבוד שבתותיו [פרישה] לעגו כראוי, כיון דכול להסתפק בקעט: (ט) מנ"א אברתם בשם הו"ד: (ט) שם בשם תפיני שבת: (י) מנ"א אברתם:

הלכות שבת סימן רמב

ג. כפי קמא דף כב (ג) ביותר, על-פני צריך לצמצם בשאר ימים (ד) * כדי לכבד השבת. גמלתקנת עזרא, שיהיו מכבדים בגדים בתמישי בשבת (ה) מפני כבוד השבת: הגה נוהגין ללוש (ו) כדי שיעור חלה (ג) בבית לעשות מהם לחמים לבצע עליהם בשבת ויום-טוב (סמך מרדכי ריש מסכת ר"ה). * והוא מכבד שבת ויום-טוב, ואין לשנות. יש שכתבו שבמקצת מקומות נהגו לאכל מוליקא, שקורין פשטיד"א, כליל-שבת, * וזכר לזמן (ז) שהיה מבקש למעלה ולמטה (פנה"ל. ח) ולא ראיתי לחש לזה):

באר היטב

ראשית-תש' ימים-טובים; והוצאת ר"ח ר"ל מה שמביאים התנאים להקב שלם ב"ח, עתה-תקנים בשם הר"ן מקראקא, וכ"כ המ"א בסי' חט בשם הפ"ח, ע"ש. אם שלחו לו דבר-מאכל שיאכל בשבת אסור לאכלו בחל, ס"ח תוס' (ג) ביותר. הנה מי שיש לו מזון י"ד סעודות לאכל כל ימות השבוע בכל יום ב' סעודות לא יכל מן העדקה לאכל סעודה ג', וזהו פרושו עשה שבתך חל, ר"ל כמו חל ב' סעודות, מ"א ט"ו: (ג) בבית. ואסור לאכל פת א"י בשבת, וראכל מהחלות בשבת, מ"א. ועין סימן שכה ס"ד:

משנה ברורה

ומי' (י"א) בשאין לו משכונות ללוח עליהם, וכלא משכונ (י"ב) אין יכול להשיג, דאי לאו הכי צריך ללוח כדי שלא לבטל מצות ענג שבת⁽¹⁾, וכמו שאמרו חז"ל שאומר הקדוש ברוך-הוא: בני, לוח עלי ואני פורע: (ד) כדי לכבד השבת. דכמוזנות של שבת ויום-טוב, אם מוסיף מוסיפין לו, וכמו שאמרו חז"ל: כל מונוותיו של אדם קצובין לו מראש-השנה ועד ראש-השנה, (יג) ויש לזהר שלא יוסיף בקוץ פן לא קצבו לו כל-כח⁽²⁾, חוץ מהוצאות שבת ויום-טוב והוצאות בניו להלמוד-תורה, שאם מוסיף מוסיפין לו⁽³⁾ [טור]. (יד) לזין ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה, (טו) והנה מאיני-הודרי או מישאל בדרך התורה⁽⁴⁾, אם שלחו לו דבר-מאכל שיאכלנו בשבת, לא יאכלנו בחל, כן כתב בספר חסידים⁽⁵⁾. ועין לקמן בסימן תרצד סעי' ב, דדעת השלחן-ערוך שם דהעני יכול לשנות במנחת פורים למה שירצה אף דגבוהו לצורך פורים, אכן גם שם יש מחמירין בזה⁽⁶⁾, עין בטור שם: (ה) מפני וכו'. הנה, כדי (טז) שיהיו לבנים לשבת⁽⁷⁾, (ח) אבל לא בערב-שבת⁽⁸⁾, כדי שיהיו פגויים להתעסק בערכי שבת⁽⁹⁾, ולפי זה צריך לזהר שלא לילך בחלוק אחד פניה שבתות, כדי שלא לעבר על תקנות עזרא⁽¹⁰⁾: (י) כדי שיעור חלה. הנה, מלבד שהלישה והאפי' הוא מקלל כבוד שבת ויום-טוב⁽¹¹⁾, כמו שמסים לבסוף, עוד יש בזה טעם: כדי לקים מצות חלה⁽¹²⁾, לפי שאבדה את אדם הראשון, שהיה חלתו של עולם, שנברא בערב-שבת⁽¹³⁾. ועין (י"א) באחרונים, דאפילו הנוהגין לאכל פת-פלטר של איני-הודרי בחל, מכל מקום בשבת ויום-טוב נכון לזהר שלא לאכל כי אם מפת ישאל, מפני כבוד השבת ויום-טוב. ופשוט דאם הוא אנוס, שאין לו על מה לקדש כי אם על פת של אינס יהודים, כמו שמצוי לאנשי-חיל העברים, יכול לקדש עליו: (י) שהיה מבקש למעלה ולמטה. בטל, ואף זה מבקש הקשר בין דפי העשה⁽¹⁴⁾: (ח) ולא ראיתי וכו'. ובמקומותינו המנהג לאכלן [שכנה"ג]:

שער הצינור

(י"א) הנהות אשרי בפרק ב דביצה: (י"ב) כן משמע מהגרי"א, וכן כתב הפ"ח, דאם יכול להשיג ממי ללוח צריך ללוח ויבטח בה' שהוא יעזרו לשלם לו. ובכשרות-תקנים משמע דלא ילוח אלא-אם-כן הוא משער שיהיה לו כסף לפרע, ונראה דהכל לפי הענין⁽¹⁵⁾: (י"ג) דש"י. ובכונותינו הרבים, יש אנשים שמתכננים הסדר ואין על-ידיו גול וחלול השם: (י"ד) כגון-אברהם בשם שבלי-לשט: (ט"ז) מוספות-שבת ופרי-מקדים ונתיבות-חיים וכו'. וכן כתב במאמר-מרדכי, עין שם, ודלא כמה שראיתי לאמר שהמדי ברבית דתקנו. ועין בבאור הלכה: (ט"ז) כן חסידים באליה רבה וכן במאמר-מרדכי וכו'. וזהו צד השקנה, ודלא כגון-אברהם דמשמע מה דעקר השקנה היה שלא לבטל בערב-שבת⁽¹⁶⁾: (י"ח) רא"ש: (י"ט) כגון-אברהם ונתיבות-חיים וכו'. ודלא כפי אפילו בחי' הסעודה נכון לזהר, ונאליה רבה חולק על זה, עין שם:

אם המוכרים הדגים מקורין השער, נכון לממן שלא יקטו דגים אלה שבתות, ורצא ממשנה ספ"א דבריות, צמת-צנץ סי' כח וכ"כ הפרי"ח בגנהג אסור ס"ק טו, ובית-הלל כ"ד סי' ר"ח כתב דדוקא כשנתקן השער יותר משליש כמו שהיה מקדם, אבל אם נתקן פחות משליש או שליש כמו שהיה מקדם, אין לעשות תפלה ותיבות לקנות דגים לכבוד השבת, והדור מצוה עד שליש, ע"ש. לזין ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה, וירושלמי. כל מונוותיו של אדם קצובין לו מראש, חוץ מהשנה, ר"ח פלמוד-הנהג שבתות

באר הגולה

הנהגה שלא יפזר על ענג שבת, כדי שלא יבוא על-ידיו לבסוף להשערך לבריות, ואם-כן הכי נמי בענינו טוב יותר שיצמצם ולא יפזר על ענג שבת המעט שיש לו כדי שלא יתבלבל ביותר, ולזה באר ואמר דהסם מצי' למי שהשעה רחוקה לו ביותר, הנה שאין מצי' לו מקומו כי אם שמי סעודות על שבת, ולזה אמרו דמוטב שיצטעק שבתו חל כדי שלא יצטרך לבריות, אבל בענינו שיש לו מעט משלו לפזר על שבת, צריך לענג שבת כמה שיש לו ויבטח בה' שיקון לו אחרים עבור זה, והוצאת שבתות ויום-טוב הוא חוץ ממונוות הקצובין לו לאדם מראש-השנה, וכמו שאמרו חז"ל: * כדי לכבד השבת. עין כגון-אברהם שכתב בשם הירושלמי, דלזין ברבית לצורך סעודת שבת, והעמקנוהו במשנה ברורה: * והוא מכבד שבת וכו'. ויש לזה דמו בכתוב: "והנה ביום הששי ותיכנו את אשר נביאו: את אשר תאפו אפו וגו'", משמע דיש לאפות בערב-שבת להכין לשבת; גם כגון המנהג הזה מנהג קבוע לזה, כמו שביא המגן-אברהם, ובכונותינו הרבים, היום התחילו אלה נשים להשביח המנהג הזה ולקחמן מן האופה, ולא שפיר עבדי, דמקטינים בזה כבוד שבת⁽¹⁷⁾: * זכר למן שהיה מבקש. לכאורה מנהג זה כמנהג לרבים, דמה ראו לעשות בשבת וזרין למן שלא ינדר בו כלל. והתוספות בספר ערכי פסחים כתבו, דמשום שלא ינדר המן יש לעשות זכר לו, והוא דחוק: גם לפי זה היה להם לעשות פשטיד"א גם ביום-טוב, ונקרא לענין לחמים קאמר בשבת ויום-טוב, ולענין זה קאמר רק כליל-שבת, משמע דוקא קאמר, ומה נמרצו אמרי ישראל של התורת-חיים שכתב טעם הנין לזה, והוא: לפי דשבת בראשית הוא דגמת שבת שלעתידי לבוא שהוא יום שקלו שבת, ולכן אנו עושים כמה דברים בשבת זה דגמתו, הנה לאכל בשר ודגים נגד סעודת שור הקדש ולזנות, ומקדשין על הנין נגד הנין המשטר בגביו לצדיקים לעתיד לבוא, וזכר אמרו חז"ל דעל שם זה נקרא 'ששמים', שבו שיתקים מן הצדיקים לעתיד לבוא, ולקח שפיר יש לעשות בשבת וזכר למן שהוא [תוספות שבת]:

הלכות שבת ס"ק רמב

ביאורים ומוספים

ואפילו מידת חסידות אין בזה, משום שמסתבר שרעת הנותן היא שיכול המקבל לעשות עם מאכל זה כרצונו.

[משנ"ב ס"ק ה]

לְבָנִים לְשֶׁבֶת²⁵, אָכַל לֹא בְּעֶרְב־שֶׁבֶת²⁶ וכו', לְהַתְעֵסָה בְּצִרְכֵי שֶׁבֶת²⁷ וכו', כִּי שָׁלַא לְעֵבֶר עַל תַּקְנוֹת עֲנָא²⁸.

25) דוקא בגדים הסמוכים לגוף וכן חילצה, שדרכם להתלכלך ומכבסים אותם באופן קבוע, אבל בגדים עליונים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ג ס"ק א) שאין חיוב לכבסם, אלא שיהיו נקיים ומיוחדים לשבת.

26) ולכבסם בליל שישי, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שאסור, שהרי התקנה היתה לכבס בחמישי בשבת, וליל שישי אינו חמישי בשבת. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז תשובה א) כתב שמותר לעשות כן. דעת הגר"ח שיינברג (חייושי בתרא) שבימות החורף שמתחילים להתעסק בצרכי שבת מליל שישי, אסור לכבס בליל שישי, מה שאין כן בימות הקיץ מותר לכבס בליל שישי.

ולכבס ביום שישי במכונת כביסה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאף שהטריחה בזה מועטת אסור, כיון שתלית הכביסה היא חלק מהחיבוט חו טריחה מרובה, וכן דעת הגר"ח שיינברג (שם) שאסור לתלות ביום שישי כביסה שכובסה ביום חמישי, כיון שהתלית היא חלק מנעסק הכיבוט. אכן מי שיש לו מכונת יבוס, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר לו לכבס וליבש במכונה. מאידך דעת הגר"ח אלישיב (דורו יקרא עמ' תה) שאסור לכבס במכונה ביום שישי, כיון שאין לחלק במנהגו. וכן דעת הגר"נ קרליץ שאסור לכבס במכונה ביום שישי, אלא שטעמו אינו משום שלא פלוג בתקנה, אלא משום שכך היתה התקנה שעסק הכביסה יהיה ביום חמישי, והוסיף, שמשום כך אסור לכבס אפילו בגד קטן אחד, וכן דעת הגר"ח שיינברג (שם) שלא לכבס ביום שישי במכונת כביסה. ודעת הגר"ח אריעברך (ששי"ב פמ"ב הע' יג) שמטעם אחר יש להעדיף לכבס ביום חמישי, כיון שבזמננו אין רגילות לכבס לצורך שימוש באותו היום, ואם יכבס ביום שישי יחשבו שהוא מכין בגדים מערב שבת לאחר השבת.

ובגדי ילדים קטנים, כגון בני חמש ושש, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר לכבסם, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם). ומי שנאנס ולא כיבס, כתב הכף החיים (ס"ק כ) שמותר לו לכבס בערב שבת, וכן למי שאין בגד מכוסה לשבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמותר לו לכבס בערב שבת.

27) ואפילו מי שהכין כל צרכי ביתו לפני ערב שבת, וכן מי שיש לו משרת בביתו, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאסור לו לכבס בערב שבת משום לא פלוג.

28) ולענין השאלה אם חובה ללבוש דוקא בגדים מכובסים או שרי בלבישת בגדים נקיים, הובא בשם החזו"א (חוט שני ח"א פ"ג שעה"צ ס"ק יא) שאפילו כשהיו שבת ויום טוב סמוכים זה לזה והיו בגדיו נקיים, היה מקפיד להחליפם משבת ליום טוב ולהיפך בבגדים מכובסים דוקא. וביאר הגר"נ קרליץ (שם), שיתכן שזו כוונת המשנ"ב במה שכתב שלא לילך בחלוק אחד כמה 'שבתות', וסיים שם, שיש לומר שמה שכתב 'שבתות' כוונתו שבוטעות. אכן בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז תשובה א) כתב, שאין חיוב ללבוש דוקא בגדים מכובסים, אלא די בלבישת בגדים נקיים, וכן דעת הגר"ח שיינברג (שם).

[שעה"צ ס"ק טז]

דְּמִשְׁמַע מִנָּה דְּעָקֵר הַמִּקְנֵה הִיא שָׁלַא לְכַבֵּס בְּעֶרְב־שֶׁבֶת²⁹.

29) ואף על גב ששאר מלאכות, ואפילו כאלו שאין לצורך השבת, כתב השו"ע לקמן (ס"י תא ס"ב) שמותר לעשותן בערב שבת עד המנחה, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ג ס"ק א), שכיון שעסק הכביסה הוא עסק גדול המשך במילואים עמוד 2

[משנ"ב ס"ק ג]

דאי לא הָיָי צָרִיף לָלוֹת כִּי שָׁלַא לְכַבֵּל מִצּוֹת עֲנָג שֶׁבֶת¹⁸.

18) כוונתו, שאף על פי שהשעה דחוקה לו והוא פטור מחיוב אכילת ג' סעודות כדלעיל (ס"ק א), מ"מ אם יכול להשיג הלואה, חייב ללוות כדי לקיים את מצות אכילת ג' סעודות, וכן כתב לקמן (ס"י רצא ס"ק א).

[שעה"צ ס"ק יב]

וְנָאָה דְּהַכָּל לְפִי הַעֲנָנָא¹⁹.

19) וביאר דבריו הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"א ס"ק ב), שאף לדעת הגר"א לא הותר לאדם ללוות אלא כפי יכולתו, אבל אסור ללוות כדי לאכול כסעודת שלמה בשעתו. והוסיף, שהכל תלוי במידת בטחונו של האדם, וכמו שאמרו י"לז עליו והאמינו בי ואני פורע', הבהטח בכך באמונה שלמה יכול ללוות אפילו כדי סעודת שלמה בשעתו, ובלבד שגם בשאר עניניו הוא בעל מדרגה במידת הביטחון.

[משנ"ב ס"ק ד]

פֶּן לֹא קָצְבוּ לוֹ כְּלִי־קֶפֶס²⁰ וכו', שְׁאֵם מוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ²¹ וכו', או מִיִּשְׁנָאֵל בְּדֶרֶךְ הַתְּרִיב²².

20) ובחומרת הנהגה זו שאדם מוציא הרצאות יותר מכפי יכולתו, כתב בבית"ל לקמן (ס"י תקטס ס"א ד"ה ואל) שרבים חללים הפילה, וסופה להביא את האדם לידי גזל וחמס ואף לחרפה וכלימה. והוסיף, שהסיבה הגדולה להנהגה זו היא על ידי הנשים שדעתן קלה ואינן רואות את העלל, ואשרי מי שיאמץ את לבבו ולא יתפתה להוציא בהוצאות ביתו יותר מכפי ערך הוציו.

21) וכן כתב הגר"א באגרותיו: ייתכבד את השבת מאד כאשר היה לפני, ואל תעמצם כלל, כי כל מזונותיו של אדם וכו'.

והבהטח זו לא נאמרה אלא על קניית דברים שהם לצורך כבוד השבת, אבל על קניית דברים שהם בגדר מותרות, דעת הגר"ח אלישיב (שבות יצחק חשמל, פייט עמ' קפח הע' י') שלא נאמרה הבהטח זו. והוצאות שמרציא אדם כדי שהחשמל והמים יהיו ללא חשש חילול שבת, כגון עלות התקנת גנרטור חדד מים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א סוף ס"ק ב) שהרי הן בכלל הוצאות שבת, וכן אדם התגיל לחגוג את ביתו או לקרר בימות החול, דעת הגר"ח אלישיב (שבות יצחק שם) שכשעושה כן בשבת על ידי חשמל שאין בו חשש חילול שבת, נחשב הדבר בהוצאות שבת, שכיון שאין זה מכבד השבת שיחסר לאדם בשבת דבר שרגיל בו ביום חול, מסתבר שאף על כך נאמר 'כל המוסיף מוסיפים לו'.

22) וביאר הערוך השלחן (סמ"ד) שהחידוש הוא, שראוי לעשות כן לצורך המצוה.

[משנ"ב שם]

כֶּן כֶּתֵב בְּסֵפֶר הַסִּידִים²³ וכו', גַּם שֵׁם יֵשׁ מִחִמְרִין בְּנֵה²⁴.

23) ומה שנשאר מאכילתו, כתב שם (ס"י תתסו) שלא יאכלנו ביום חול, אלא יתנם לבני ביתו לאוכלו בשבת.

ואם הביאו לאדם דבר מאכל שיאכל בשבת, ויש לו משלו מספיק אוכל לסעודות שבת, כתב שם (ס"י תתסו) שאם הוא משער שהשולח יקפיד עליו אם יאכלנו ביום חול, אסור לאוכלו ביום חול אלא צריך להשאירו לשבת הבאה. דבר שיכול להתקלקל אם ישאירנו לשבת הבאה, כתב (שם) שיאכלנו ביום חול (ובביאור החילוק בין האופן הזה לאופן הקודם, נכתבו כמה פירושים המובאים בספר חסידים שבהוצאת מוסד הרב קוק).

24) ולדעה זו, כתב בשו"ת חוות יאיר (ס"י רלב) שהוא הדין שמעיקר הדין אסור לאכול ביום חול את המאכל ששלחו לו לשבת, ומ"מ, אף לדעת השו"ע המתיר לשנות מגבית פורים למה שירצה, כתב השו"ע הרב (ס"י) שבענינו אסור משום מידת חסידות.

ודוקא אם אמר הנותן למקבל שיאכלנו בשבת, אבל אם נתן לו בסתם, כתב האשל אברהם (בוטשאטש, מהדורת) שמותר לאוכלו ביום חול,

מילואים

הלכות שבת סימן רמב

המשך מעמוד ב

קודם שקיעת החמה, זמן התשלום הוא ביום עד שקיעת החמה. ואם בעל הבית קיבל עליו שבת מבעוד יום, דעת הגרי"ח קניבסקי (מלכים אמניך פ"ג הע"ט) שיכול הוא להקנות את המעות לפועל מבעוד יום בקנין חצר ואגב, או בקנין אודיתא, דהיינו שיוודה בפני שני עדים שמעות אלו הן של הפועל, ויקיים בזה מצות "ביומו תתן שכר", ולמרות שאסור להקנות בשבת, מימ לצורך מצוה מותר, במבואר בשו"ע לקמן (סי' תמ"ד) ובמשני' שם (סי' טז).

(16) משמע שכלא זה היתה מצות עשה של 'עונג שבת' דוחה את הלאו של 'בל תליך', למרות שבזמן שעובר על הלאו עדיין אינו מקיים את מצות 'עונג שבת' (מלכים אמניך שם).

(17) ואפילו אם יש לו רק דברי מאכל העומדים למכירה, כתב בספרו אהבת חסד (שם סי') שנחשב כמו שיש לו, וחייב למוכרם כדי לשלם את שכר הפועל.

מאותו המאכל עוד מלפני התקנה, כתב הרא"ש (חולין פ"א סי' כג) שדין אכילתו תלוי בספק הגמרא שם.

[ביה"ל ד"ה לנכד]

שקנ"ר לו היום⁽¹⁴⁾ וכו', קדי לקים מה שקח"כ "ביומו תתן שכר"⁽¹⁵⁾ וכו', ודאי לא-תקשה וקשה⁽¹⁶⁾ וכו', דאינו עובר בקבל תלין⁽¹⁷⁾.

(14) משמע שאם לא תבעו, אף על פי שכבר גמר הפועל את מלאכתו, יכול בעל הבית לקנות במעותיו צרכי שבת, אמנם בספרו אהבת חסד (ח"א פ"ט אות ט) כתב, שיש לבעל הבית להזהר שלא להוציא מעותיו לסחורה לאחר שגמר הפועל את פעולתו, ואף על פי שלא תבעו הפועל, ובטעם הדבר כתב שם (נתיב החסד סי' כד-כה), שחייב מצות עשה של "ביומו תתן שכרו" חל מיד עם גמר הפעולה, ולמרות שעדיין לא תבעו, מימ בודאי יתבעו קודם שיעבור הזמן.

(15) ואף על פי שזמן התשלום על פעולת יום הוא בלילה ולא ביום, כתב בספרו אהבת חסד (שם סיב) שבמערב שבת שהמנהג הוא לפסוק ממלאכה

הלכות שבת סימן רמב

המשך מעמוד 4

עוד כתב שם, שהטעם השני לא נאמר אלא על המנהג ללוש בערב שבת, ולא על המנהג ללוש בערב יום טוב, ולפי דבריו, המנהג ללוש בערב יום טוב הוא לאו דוקא ביום, אלא הוא הדין בלילה שלפניו.

[משרב סי' ז]

ואף זה מקשה הקשור בין דפי העסקה⁽³³⁾.

(33) והוא הדין שאר תבשיל שיש אוכל בין דפי עיסתו, דעת הגרי"ח שייבנה (חידושי בתרא) שהוא בכלל מנהג זה.

[ביה"ל ד"ה והוא]

דקטני' קנה קבוצ שבת⁽³⁴⁾.

(34) ודוקא בזמנם, שהיו אופים במאפיה לחם לשבת כמו ליום חול, אבל בזמנינו שאופים חלות מיוחדות לשבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה א) שאין זה מחסר בכבוד השבת. ודעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"א הע"30), שהמתענג מחלה של האופה יותר מאשר מחלה ביתית, רשאי ליקח חלה מן האופה, ואינו מחסר בכך בכבוד השבת, כיון שישוד המנהג ללוש חלות בבית הוא כדי לקיים בכך את מצות 'עונג שבת'.

הלכות שבת סימן רמג

המשך מעמוד ג

[משנ"ב סי' ה]

וזהו אסור גמור⁽⁹⁾ וכו', גס"בן צריך לקחות קידוש⁽¹⁰⁾.

(9) ובטעם האיסור כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' שבת ה"א), שלא תהא השבת קלה בעיני ישראל, ורשיי כתב (עבודה זרה טו, א), שאסור לעשות כן משום 'דבר דברי', ובמקום אחר (שבת קנ"ג, א) כתב, משום שנכרי המוחלל שבת בציווי הישראלי נחשב כשלוש של הישראלי, וביאר הערוך השלחן (ס"ד), שלמרות שאין שליחות לנכרי, מימ לחומרא יש שליחות לנכרי. וכתב בשו"ת אבני נזר (א"ח סי' מג סי' אלא כשאומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה, אבל כשאומר לו קודם השבת לעשות מלאכה בשבת, הרי זה מותר, ולפי הטעם של שליחות, אין לאסור אלא כשעשה הנכרי את ציווי של הישראלי בשבת, אבל

ונמשך זמן, אסור לעשותו בערב שבת. והוסיף, שלדעת הא"ר אפשר שמותר לכבש שלא לצורך שבת [שלצורך שבת צריך לכבש לפני ערב שבת].

[משנ"ב סי' ו]

מקלל קבוצ שבת יום-טוב⁽³⁰⁾ וכו', קדי לקים מצות חלה⁽³¹⁾ וכו', שנקבא בקרבן-שבת⁽³²⁾.

(30) ולא דוקא לישא ואפיה, אלא הוא הדין הכנת שאר המאכלים של שבת, דעת הגרי"ח קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב סי' א) שהם בכלל מנהג זה, ויש בזה משום 'כבוד שבת' כשהכנתם נעשית בבית.

(31) ושיעור העיסה שצריך להפריש ממנה חלה עם ברכה, דעת החזו"א (שיעורין דאורייתא ענף טו שיעורי המצוות אות כ) שהוא כשיש בעיסה 2250 גרם קמח, ודעת הגרי"ח נאה (קנטרס השיעורין להגרי"ח נאה) שהוא כשיש בעיסה 1660 גרם קמח.

(32) ולפי טעם זה, דעת הגרי"ח קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב סי' א) שאין ללוש בליל שיש, אלא דוקא ביום שיש שחרי או אבדה חלתו של עולם, מה שאין כן לפי הטעם הראשון, מועיל ללוש אף בליל שיש.

קבלן החשוד על חילול שבת שלא יבנה לו בשבת, תראה היה שאפשר להאמינו על כך, שיתכן שאין בזה משום 'לפני שר' (וראה מה שכתבנו לעיל (סי' קסג סי' יא, וסי' קסט סי' י)).

[משנ"ב סי' ג]

יאמר ונקביות דשכיר-יום הוא ושלוחו הוא⁽⁸⁾.

(8) ואף שלענין נכרי העובד אצל הישראלי בקבלנות, כתב בביה"ל לקמן (סי' רמז סי' ד"ה והא"ר יודי), שמשמע מזה שר"ע (שם סי' א) שמותר לו לפסוק עם הנכרי שיעשה מלאכתו בקבלנות, וכשתבוא השבת ימחה בו וימנעו מלעשות כן, כאן משמע שאינו יכול לסמוך על כך שכשתבוא השבת ימחה בנכרי וימנעו מלעבוד במרחץ בשבת. ובטעם הדבר ביאר בביה"ל שם, שכיון שהמרחץ שבור לנכרי, דאי שלא ישמע לו להפסיק לעבוד בו בשבת.

